

Archeologisch onderzoek WSV '30 terrein, gemeente Wormerland

Bureauonderzoek

Grontmij Archeologische Rapporten 521

Definitief

Opdrachtgever:
Woningstichting Wormer

Grontmij Nederland B.V.
Alkmaar, 16 maart 2009

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek WSV '30
terrein, gemeente Wormerland

Subtitel : Bureauonderzoek
Grontmij Archeologische Rapporten 521

Projectnummer : 227324

Referentienummer : 312162

Revisie : 01

Datum : 16 maart 2009

Auteur(s) : dhr. drs. R. v. Weenen, drs. B. Klooster

E-mail adres : ramon.vanweenen@grontmij.nl
brand.klooster@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. dr. J.J. Hekman, drs. B. Klooster senior archeoloog

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : mevr. drs. S. Gietema

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Robijnstraat 11
1812 RB Alkmaar
Postbus 214
1800 AE Alkmaar
T +31 72 547 57 57
F +31 72 547 57 50
noordwest@grontmij.nl
www.grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 10 maart 2007
Datum concept : 25 augustus 2007
Datum definitief : 16 maart 2009

Opdrachtgever : Woningstichting Wormer

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv, Cluster Noordwest
dhr. drs. R. van Weenen en dr. J.J. Hekman

Bevoegde overheid : Gemeente Wormerland

Locatie : gemeente : Wormerland
plaats : Wormer
toponiem : WSV '30 terrein

RD-coördinaten : N x: 116.620 / y: 501.520

O x: 116.710 / y: 501.260

Z x: 116.600 / y: 501.000

W x: 116.570 / y: 501.130

kaartblad : 19 D Wormer

afm. plangebied : circa 7,4 ha

Archis2 : CIS-code : 23896

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Plangebied.....	5
2	Onderzoek.....	6
2.1	Beleidskader	6
2.2	Geologie, geomorfologie en Bodem.....	6
2.3	Bewoningsgeschiedenis	7
2.3.1	Vroege Prehistorie en Romeinse Tijd.....	7
2.3.2	Middeleeuwen.....	7
2.3.3	Nieuwe Tijd	8
2.4	Archeologie.....	10
2.4.1	Archis2 en AMK.....	10
2.4.2	IKAW en CHW	12
2.5	Archeologische verwachting.....	13
2.5.1	Prehistorie en Romeinse Tijd.....	13
2.5.2	Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.....	13
3	Evaluatie	14
3.1	Samenvatting	14
3.2	Aanbevelingen	14
4	Literatuur en bronnen	16

Bijlage 1: Ligging plangebied

Bijlage 2: Bodemkaart

Bijlage 3: Archeologische basiskaart (ABK)

Bijlage 4: Plangebied rond 1900

1 Inleiding

1.1 Algemeen

De Wormer Sport Vereniging (WSV'30) heeft in samenwerking met de Woningstichting Wormer plannen ontwikkeld om de bestaande locatie van het sportveldencomplex opnieuw in te richten. Hierbij zullen onder andere nieuwe (kunstgras) sportvelden met sportaccomodaties en woningbouw gerealiseerd worden. Hiervoor dient het vigerende bestemmingsplan te worden gewijzigd. Als onderdeel van de artikel-19 procedure van de WRO zal onderzoek moeten worden verricht naar de te verwachten archeologische waarden binnen het plangebied. De met deze gebiedsontwikkeling gepaard gaande grondwerkzaamheden kunnen namelijk een directe bedreiging vormen voor eventueel in de ondergrond aanwezige archeologische waarden. Woningstichting Wormer heeft daarop Grontmij Nederland bv gevraagd een archeologisch onderzoek uit te voeren naar de mogelijke aanwezigheid van dergelijke waarden binnen het plangebied.

Om een inschatting te kunnen maken van de te verwachten archeologische waarden is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden, binnen een omschreven gebied. Dit resulteert in een gespecificeerde archeologische verwachting op basis waarvan een advies gegeven kan worden ten aanzien van de strategie voor het uitvoeren van (eventueel) vervolgonderzoek.

De betreffende werkzaamheden zijn conform de richtlijnen van het handboek Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1) uitgevoerd. Grontmij is door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAk, thans CCvD | Archeologie) toegelaten voor het uitvoeren van alle soorten archeologisch onderzoek volgens de KNA.

1.2 Plangebied

Het plangebied is gelegen ten zuiden van de Dorpsstraat, achter de huidige bebouwing en ten oosten van de wijk Middentil te Wormer. Aan de zuid- en oostzijde wordt het terrein begrensd door watergangen. In de noordwesthoek van het plangebied is het zogeheten “Koelemeijer terrein” gelegen. Dit terrein is in gebruik geweest bij tuincentrum Koelemeijer. De locatie is momenteel in gebruik als sportcomplex met voetbalvelden. Voorheen was ook een honkbalveld aanwezig. Het noordwestelijke deel van de locatie is braakliggend. Het terrein is over het algemeen onverhard.

2 Onderzoek

2.1 Beleidskader

In aanvulling op het nationale beleid zoals het voor een groot deel is vastgesteld door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) heeft de provincie haar eigen beleid. Het provinciaal beleid ten aanzien van de archeologische monumentenzorg (AMZ) is vastgelegd in de Nota Cultuurhistorische Regioprofielen 2004-2007. Dit is de beleidsmatige vertaling van de Cultuurhistorische waardenkaart Noord-Holland (CHW-NH). Het uitgangspunt hiervan is 'behoud door ontwikkeling'. In de nota worden tien cultuurhistorische basisstructuren beschreven die als kenmerkend worden ervaren voor de landschappelijke en cultuurhistorische identiteit. Binnen het cultuurhistorische beleid van Noord-Holland is een aantal kenmerkende centrale thema's te onderscheiden. De belangrijkste vier thema's zijn:

- Waterstaatkundige geschiedenis;
- Ontginnings- en bewoningsgeschiedenis;
- industrialisatie;
- militair-strategische geschiedenis.

Het plangebied behoort niet tot één van de tien cultuurhistorische basisstructuren. Het plangebied valt onder het veenweidegebied als onderdeel van het regioprofiel Waterland en de Zaanstreek. De regio Waterland/Zaanstreek is een karakteristiek Hollands cultuurlandschap dat bestaat uit een vrijwel aaneengesloten veenontginningenlandschap afgewisseld met grote, voornamelijk 17^e eeuwse, droogmakerijen. Het gebied wordt gekenmerkt door de opvallende contrasten en de samenhang in landschapstypen tussen beiden. Dit is uniek in Nederland. Het veenweidegebied heeft een zeer hoge concentratie van archeologische vindplaatsen. Ook internationaal gezien is de combinatie van oude veenweidegebieden met 17^e eeuwse droogmakerijen zeldzaam.¹

Voor het veenweidegebied gelden een aantal kernkwaliteiten. De historische verkavelingsstructuren zijn grotendeels zichtbaar in het landschap, waarbij het wegenpatroon vaak bepalend is voor de identiteit. Het gebied kenmerkt zich verder door een groot aantal rijksbeschermden gezichten. Er wordt naar gestreefd de kernkwaliteiten te behouden en te versterken.²

2.2 Geologie, geomorfologie en Bodem

Volgens de Geologische kaart bestaat de ondergrond in het plangebied uit de Formatie van Naaldwijk en daarbinnen uit het Laagpakket van Wormer/Formatie van Nieuwkoop. Deze afzettingen zijn van mariene oorsprong en bestaan uit zeeklei en -zand met inschakelingen van veen.³ In de oude indeling viel het plangebied onder de Westland Formatie. Deze Formatie bestaat uit een grote verscheidenheid aan lithologische eenheden die variëren van grof zand tot zware klei en veen.⁴ Bij het veen binnen deze Formatie kan klink optreden. Hierdoor kan een inversielandschap ontstaan. Dit houdt in dat locaties die eerst ten opzichte van hun omgeving een hoge ligging hadden en overgroeid waren door veen, na inklinking van dit veen ten opzichte van hun omgeving lager kwamen te liggen.

¹ Nota Cultuurhistorische Regioprofielen 2004-2007, 36.

² Nota Cultuurhistorische Regioprofielen 2004-2007, 36.

³ Weerts 2003.

⁴ Westerhoff 1987, 36.

Uit de Geomorfologische kaart blijkt dat het plangebied in een ontgonnen veenvlakte (code 2M46) ligt.⁵

Volgens de Bodemkaart⁶ (zie Bijlage 2) bestaat de bodem binnen het plangebied uit koopveen- gronden op veenmosveen (kaartenheid hVs). De veenondergrond bestaat bij deze kaartenheid tot 120 cm diepte geheel uit veenmosveen, zoals in de polder Wormer, Jisp en Nek.⁷

Bij het bepalen van de vochtigheid van de bodem wordt gewerkt met grondwatertrappen (Gwt's). Deze trappen geven een klassenindeling weer van ten eerste de verschillende grondwaterstanden naar diepte en ten tweede de seizoensvariatie in de grondwaterstanden. De trappen worden vastgesteld op een schaal van I tot VII, van respectievelijk extreem nat tot extreem droog, zie tabel 2.1.

Tabel 2.1 grondwatertrappenindeling

grondwatertrap	I	II	III	IV	V	VI	VII
GHG in cm -mv	(<20)	(<40)	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG in cm -mv	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	(>160)

GHG gemiddeld hoogste grondwaterstand / GLG gemiddeld laagste grondwaterstand

Het gebied waarbinnen het plangebied ligt kent een Gwt II. Dit betekent dat het plangebied door de redelijk ondiepe grondwaterstand vrij nat is en dat mogelijk aanwezige archeologische resten goed bewaard kunnen zijn gebleven.

2.3 Bewoningsgeschiedenis

Tabel 2.2 Overzicht van archeologische perioden⁸

Periode	Datering
Nieuwe Tijd	1500 - heden
Late Middeleeuwen	1050 - 1500 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 - 1050 n.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr. - 12 v.Chr.
Bronstijd	1.900 v.Chr. - 800 v.Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr. - 1.900 v.Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr. - 4.900 v.Chr.
Laat Paleolithicum (Late Oude Steentijd)	tot 9.000 v.Chr.

2.3.1 Vroege Prehistorie en Romeinse Tijd

Bewoningssporen uit deze periode ontbreken in en rond het plangebied. Sporen uit de Late Bronstijd komen in het noordelijk deel van Holland alleen voor op de Oude Duinen en het pleistocene zand.⁹ Dit waren de hoger gelegen delen in het landschap en zodoende geschikt voor bewoning. In de Romeinse Tijd zal zich op de locatie van het plangebied veen hebben bevonden.

2.3.2 Middeleeuwen

⁵ Internetsite <http://www.meetnetlandschap.nl> – augustus 2007.

⁶ Bodemkaart 19 West Alkmaar.

⁷ Rosing 1995, 85.

⁸ Ten behoeve van de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting & van der Plicht (1996, 2000 en 2002).

⁹ Van Heeringen 2005, 581.

De plaatsen Spaarnwoude, Oostzaan, Wormer en Graft lagen in de Middeleeuwen op het veen.¹⁰ In deze periode vond er in Wormer veenontginning plaats. De ontginningen vonden plaats vanuit het westelijker gelegen Kennemerland. Ze verliepen binnen de regio niet van west naar oost, maar lijken eerder van noord naar zuid te hebben plaatsgevonden.¹¹

De verkaveling van de Haal en die van Wormer vormen tezamen met het voormalige stroompje de Wormer een ‘visgraatmotief’ dat wijst op een stroomrichting naar de Zaan.¹² In het oosten ‘draaien’ beide verkavelingen naar elkaar toe. Dit kan duiden op een oorspronkelijke waaierver-kaveling vanuit het stroompje de Wormer.¹³ Dit water, naar we mogen aannemen van natuurlijke oorsprong, moet bepalend zijn geweest voor de afwijkende structuur van de Wormerontginningen. De noordoever van het riviertje zou de ontginningsbasis voor het oorspronkelijke dorp Wormer zijn geweest, de zuidoever die voor Hadel/de Haal.¹⁴ De plek waar nu het oosteinde van het dorp Wormer te vinden is ligt, net als het huidige De Haal, in een restontginning.¹⁵

Wanneer men de kaart van de Zaanstreek bestudeert, is de overwegende oost-west richting van de verkaveling en de bijbehorende noord-zuid richting van de dorpsbebouwing het eerste dat opvalt. Deze is onder andere aanwezig in Assendelft, Krommenie, Westzaan en Oostzaan. Het tweede dat opvalt zijn de hiervan radicaal afwijkende Wormerontginningen De Haal, Wormer en het op de Beemster georiënteerde Jisp.¹⁶

De oudste nog bestaande plaatsen in de Zaanstreek zijn Krommenie, Assendelft, Westzaan, Oostzaan, Wormer en Jisp. Deze plaatsen werden in de 10^e en 11^e eeuw gesticht.¹⁷ De oudste gegevens over Wormer stammen uit de Middeleeuwen. In 1063 wordt in een goederenlijst van de Abdij van Egmond ‘Weremere’ genoemd in verband met de betaling van tienden.¹⁸

De noordgrens van Wormer werd vroeger gevormd door het Zwet en de Wijde Wijsent, beide grensnamen.¹⁹ Omdat de ontginningslocaties zich verplaatsten moesten de nederzettingen ook worden verplaatst. Sommige nederzettingen worden verplaatst naar een hoger gelegen punt, zoals Assendelft, dat in de 13^e eeuw op de huidige plaats kwam te liggen. Het zelfde geldt vermoedelijk voor Oost- en Westzaan, en ook Wormer, Jisp en De Haal schuiven op.²⁰

De dorpen Jisp en Wormer zijn ontstaan bij veendijken, als een fase in de ontginning. De vraag is of in Jisp en Wormer sprake is van een ontginning in meerdere fasen, zoals in Assendelft of dat hier vanuit de bewoning aan de Beemster in één keer de locatie nabij de huidige dorpsstraten is betrokken, zoals in Westzaan en Oostzaan. Het ontbreken van vondsten uit de periode van de 12e tot de 14e eeuw tussen de Kooijksloot en de Noorderganssloot, lijkt het laatste scenario te bevestigen.²¹ De vroegste bewoningssporen langs de huidige dorpsstraten van Jisp en Wormer geven vooralsnog geen vroegere datum te zien dan de 14^e/15^e eeuw.²²

2.3.3 Nieuwe Tijd

Wormer is onderdeel van een droogmakerijenlandschap. Droogmakerijen zijn ontstaan door droogmaking van voormalige meren of plassen, al dan niet gevormd als gevolg van het uitvenen

¹⁰ De Cock 1965, 102.

¹¹ Alders 2006, 11.

¹² De Cock 1965, 180.

¹³ De Cock 1965, 180.

¹⁴ Zeiler 1998b, 39.

¹⁵ Zeiler 1998b, 40.

¹⁶ Zeiler 1998b, 38.

¹⁷ Kleij/van der Poll 2006, 11.

¹⁸ Internetsite <http://www.wormerland.nl/> – augustus 2007.

¹⁹ De Cock 1965, 180.

²⁰ Zeiler 1998a, 11.

²¹ Stolp 2000, 67.

²² Stolp 2000, 68.

van laagveen ten behoeve van brandstofwinning. Rond het betreffende water werd soms een ringvaart gegraven, waarlangs dan aan weerszijden dijken werden gelegd. Vervolgens werd het water met windmolens - later met stoom-, diesel of elektrische gemalen – uit het meer of de plas gepompt. Het nieuw ontstane land werd daarna voorzien van afwateringssloten, verkaveld en in gebruik genomen. Droogmakerijen van plassen die waren ontstaan door vervening werden vaak zonder de aanleg van ringdijken en een ringvaart gerealiseerd. Was dat het geval, dan loosde men het water uit de voormalige plas direct op de reeds bestaande boezemwateren.²³

In 1625 loopt de ‘nieuwe’ droogmakerij onder.²⁴ In 1626 werd de Wormer drooggelegd.²⁵ De kwaliteit van de bodem viel echter tegen. Zo bleken de Wormer en de Heerhugowaard na droogmaking grotendeels uit zand te bestaan. In die gevallen moesten de polders noodgedwongen worden gebruikt voor veeteelt. Pas na verbeterde bemaling (eerst door middel van stoomgemalen, daarna met behulp van elektrische gemalen) steeg de productiviteit van de drooggemaakte gronden. Sommige polders zijn voor het grootste gedeelte echter nog altijd als grasland in gebruik.²⁶

Door indijking van de zeearm van de Zijpe verloor de Westfriese Omringdijk voor een belangrijk deel zijn zeeverende functie. In de loop van de Gouden Eeuw werden de polders de Wieringerwaard (1610), de Beemster, de Wormer (1626), Heerhugowaard en omstreken (1631) en als laatste de Schermer in 1635 tegen de dijk aangelegd. De financiering van deze enorme projecten geschiedde door de in het gebied liggende stadsbesturen in de welvarende 17^e eeuw.²⁷

Vanaf de 19^e eeuw raken de dorpslinten van veendorpen volgebouwd en ging men vanaf de linten paden aanleggen met bebouwing erlangs over de lengte van een perceel.²⁸ Deze haaks op de dorpslinten staande paden wordt het padensysteem genoemd. Rond 1817 beperkt de bebouwing in Wormer zich nog vooral langs de dorpsstraat.²⁹ Dit zelfde geldt voor de situatie in 1900.³⁰

²³ Internetsite <http://www.kich.nl> – augustus 2007.

²⁴ Komen 2001, 146.

²⁵ Komen 2001, 132.

²⁶ Internetsite <http://www.kich.nl> – augustus 2007.

²⁷ Stobbe 2005, 96.

²⁸ Alders 2006, 11.

²⁹ Internetsite <http://www.dewoonomgeving.nl>, Minuutplan 1817, Sectie C, Wormer, Blad 2 – augustus 2007.

³⁰ Internetsite <http://www.kich.nl> – augustus 2007.

2.4 Archeologie

2.4.1 Archis2 en AMK

Het onderzoeksgebied betreft een gebied rond het plangebied met een begrenzing van circa 1.150 bij 900 meter (zie kaartjes bijlage 3).

In het centrale systeem Archis2 van de RACM staan alle reeds bekende archeologische waarden en uitgevoerde onderzoeken aangegeven. Binnen het plangebied zijn geen waarnemingen bekend. Uit de directe omgeving van het plangebied zijn vele waarnemingen bekend (zie Bijlage 3). Deze waarnemingen worden weergegeven in tabel 2.3. Uit deze tabel blijkt dat het merendeel van de vondsten in de Late Middeleeuwen of Nieuwe Tijd te dateren is. De reden hiervoor is dat het plangebied binnen de Wormer valt. Dit water is in 1626 drooggelegd.³¹ Uit de vondstverspreiding blijkt dat zich ten oosten (Waarnemingsnummers 101397, 47048 en 138897) en ten noordoosten (Waarnemingsnummers 101393 en 101416) van het plangebied vooral vondsten bevinden uit de Nieuwe Tijd. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze vondsten verband houden met de drooglegging van De Wormer in 1626. De verspreiding van vondsten uit de Late Middeleeuwen is waarschijnlijk veroorzaakt door de veenontginning. Vermoedelijk is men het hier aanwezige veen vanuit het noorden (vanuit de plaats Wormer) gaan ontginnen. Deze ontginningsrichting is ook terug te vinden in de percelen, welke noord-zuid georiënteerd zijn.

Tabel 2.3 waarnemingen ten noorden en noordoosten van het plangebied in Archis2 (deel 1)

Waarnemingsnr	type vondst	complex	datering
101375	paffrath ondetermineerbaar aardewerk	onbekend	LMEA LMEA - LMEB
101371	kogelpot pingsdorf paffrath proto-steengoed grijsbakkend aardewerk geglazuurd steengoed roodbakkend	onbekend	LME VMED - LMEA LMEA LMEB LMEB NT NTB
101376	kogelpot	onbekend	LME
101382	proto-steengoed roodbakkend	onbekend	LMEB NTA
101388	pingsdorf roodbakkend geglazuurd steengoed	onbekend	VMED - LMEA NTB NTA - NTB
101393	majolica roodbakkend geglazuurd steengoed	onbekend	NTA NTA - NTB NTA - NTB
101416	roodbakkend geglazuurd steengoed ondetermineerbaar aardewerk	onbekend	NTB NTA - NTB onbekend
106879	onbekend	onbekend	onbekend
101431	kogelpot proto-steengoed fayence	onbekend	LME LMEB NTB

Datering ME=Middeleeuwen, NT=Nieuwe Tijd. Toevoegingen V en L staan voor resp. vroeg en laat. A (1^e kwart, etc.)

Terreinen waarvan de archeologische waarde bekend is, staan aangegeven op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). De AMK wordt in samenwerking tussen de betreffende provincie en de RACM ontwikkeld. De terreinen zijn beoordeeld op de criteria kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde. De terreinen zijn daarbij ingedeeld in drie categorieën: terreinen met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge

³¹ Komen 2001, 132.

archeologische waarde. Onder deze laatste categorie vallen ook de terreinen die op grond van de Monumentenwet zijn beschermd.

In het zuidoosten van het plangebied overlapt het plangebied een gedeelte van een terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein waarbinnen zich goed geconserveerde resten van de verfmolen 'De Uil' met bijgebouwen bevinden (Monumentnummer 14811; CHW-code WAT004A). Deze molen was tot 1718 in gebruik als oliemolen en daarna als verfmolen.³² ARCHIS-waarnemingsnummer 47048 betreft de vondst van diverse bouw materiaal- en aardewerkfragmenten die waarschijnlijk verband houden met deze voormalige molen.

Tabel 2.3 waarnemingen ten oosten van het plangebied in Archis2 (deel 2)

Waarnemingsnr	type vondst	complex	datering
101397	geglazuurd steengoed	onbekend	NT
47048	stenen bouw materiaal/-puin roodbakkend aardewerk houten paal pijpenkoppen faience	Economie - Molen	NTA - NTC
138897	geglazuurd aardewerk	Economie - Molen	NTA - NTC
101398	pingsdorf	onbekend	VMED - LMEA
101429	kogelpot, proto-steengoed, paffrath	onbekend	LME
101433	kogelpot, grijs aardewerk geglazuurd steengoed majolica steengoed roodbakkend aardewerk faience	onbekend	LME LMEB NT NTA LMEB – NTA NTB NTB

Datering ME=Middeleeuwen, NT=Nieuwe Tijd. Toevoegingen V en L staan voor resp. vroeg en laat. A (1^e kwart, etc.)

Op circa 500 ten oosten van het plangebied bevinden twee monumenten. Het eerste monument is een terrein van archeologische waarde (Monumentnummer 4790; CHW-code WAT311A). Dit is een terrein met een vermoedelijke huisterp uit de Late Middeleeuwen of de Nieuwe Tijd. Het tweede monument (Monumentnummer 4950; CHW-code WAT380A) is een terrein van hoge archeologische waarde en betreft een molenplaats waarvan de overblijfselen zich direct onder de grasmat bevinden. De resten bestaan onder meer uit oude funderingen, ophogingslagen en voorwerpen die samenhangen met ambachtelijke activiteiten. Omdat ze een bijdrage leveren aan de bewoningsgeschiedenis van het gebied, wordt in principe behoud van dit terrein nagestreefd.

Aan de noordzijde grenst het plangebied aan een monument van hoge archeologische waarde (Monumentnummer 14663; CHW-code WAT867A). Het betreft de historische kern van de plaats Wormer. Verder naar het noordoosten, op ongeveer 400 meter afstand van het plangebied, bevindt zich een terrein van archeologische waarde (Monumentnummer 4795; CHW-code WAT382A). Dit terrein betreft waarschijnlijk een huisterp uit de Late Middeleeuwen.

2.4.2 IKAW en CHW

Op de IKAW staat aangegeven of een gebied een (zeer) lage, middelhoge of hoge verwachting heeft op het aantreffen van archeologische waarden. Deze kaart is onder andere gebaseerd op de relatie die bestaat tussen de bodemsoort en de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen. Een punt van aandacht daarbij is dat de IKAW grotendeels is gebaseerd op bodemkaarten met een schaal van 1:50.000. Op lokaal schaalniveau is de kaart daarom minder bruikbaar. Daarbij komt dat de IKAW voornamelijk gebaseerd is op de aanwezigheid van nederzettingen en niet op bijvoorbeeld grafvelden of offerplaatsen. Een lage verwachting op het aantreffen van archeolo-

³² Internetsite <http://chw.noord-holland.nl> – augustus 2007.

gische waarden en resten wil echter niet zeggen dat er geen archeologische waarden of resten aanwezig kunnen zijn. De kans daarop is echter wel kleiner. Volgens de IKAW heeft het plangebied een lage trefkans op het aantreffen van archeologische waarden.

In aanvulling op de landelijke archeologische kaarten hebben veel provincie eigen cultuurhistorische kaarten vervaardigd, waarin veel lokale kennis is opgenomen. Deze kaarten hebben over het algemeen een hoger detailniveau dan de landelijke kaarten. Noord-Holland heeft een verwachtings- en waarderingskaart in de vorm van de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. De CHW-NH kijkt naar de drie disciplines die zich met cultuurhistorie bezighouden: archeologie, historische geografie en historische (steden)bouwkunde. De CHW-NH vertoont een consistent beeld met bovenstaande gegevens.³³ De op de CHW aangegeven monumenten staan namelijk ook op de AMK, maar is de afgelopen jaren niet meer aangepast. Tevens is de Bonnekaart van 1900 bekeken. Op deze kaart wordt de verfmolen 'De Uil' op de kaart uit deze periode weergegeven (zie Bijlage 4) net ten oosten alsmede een windpoldermolen pal ten westen van het plangebied.

Na raadpleging van KennisInfrastructuurCultuurHistorie (KICH) blijkt dat het plangebied in 1900 onbebouwd was.³⁴

2.5 Archeologische verwachting

2.5.1 Prehistorie en Romeinse Tijd

Voor deze perioden kan aan het plangebied een lage archeologische verwachting worden toegekend. Er zijn geen aanwijzingen voor bewoning in het plangebied in de prehistorie. Uit zowel de Bodemkaart, de Geologische kaart als de Geomorfologische kaart blijkt dat het plangebied zich in een veengebied bevindt. Op basis hiervan kunnen echter geen uitspraken worden gedaan over de bewoningsgeschiktheid van het plangebied voor en in de Romeinse tijd. Het aantreffen van vondsten uit de Romeinse tijd in de wijdere omgeving van het plangebied duidt er indirect op dat exploitatie van en/of bewoning op het veen plaatsvond in deze periode. Er bestaat derhalve een (kleine) kans op het aantreffen van bewoningssporen uit de Romeinse Tijd.

2.5.2 Middeleeuwen en Nieuwe Tijd

De plaats Wormer is in de 10e of de 11e eeuw gesticht. Omdat de ontginningslocaties zich verplaatsten moesten de nederzettingen ook worden verplaatst. De vroegste bewoningssporen langs de huidige dorpsstraten van Jisp en Wormer geven voornamelijk geen vroegere datum te zien dan de 11^e/13^e eeuw.³⁵ Ten noorden en ten oosten van het plangebied zijn een aantal vondsten en monumenten daterend uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd bekend. Bewoningssporen zijn niet alleen aangetroffen langs de ontginningsassen, maar ook verspreid in het veengebied op kleine huisterpen. Resten van een dergelijk patroon van verspreid voorkomende kleine nederzettingen/woonplaatsen kan ook in het plangebied mogelijk aanwezig zijn. Er kan derhalve voor de periode Late Middeleeuwen-Nieuwe Tijd een hoge archeologische verwachting aan het plangebied toegekend worden.

³³ Internetsite <http://chw.noord-holland.nl/> - augustus 2007.

³⁴ Internetsite <http://www.kich.nl/> - augustus 2007.

³⁵ Stolp 2000, 68 met dank voor aanvullende opmerking van drs.P.Klei, stadsarcheoloog van Zaanstad.

3 Evaluatie

3.1 Samenvatting

Woningstichting Wormer heeft aan Grontmij Nederland bv opdracht gegeven tot het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van woningbouw op de locatie van voetbalvereniging WSV '30 te Wormer. Aanleiding voor het onderzoek is de realisatie van woningen op dit terrein. Doel van het uitvoeren van dit bureauonderzoek was om inzicht te krijgen in de te verwachten archeologische waarden van het plangebied.

Volgens de IKAW heeft het plangebied een lage trefkans op het aantreffen van archeologische waarden. Gezien de beperkte mate van detailniveau is deze indicatieve kaart niet maatgevend voor het plangebied. Op basis van de bekende archeologische gegevens uit de geraadpleegde bronnen blijkt dat uit de omgeving van het plangebied zijn redelijk veel waarnemingen en monumenten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd bekend zijn. Bewoningsresten uit deze perioden zijn mogelijk aanwezig in de top van het veen of de afdekkende kleilaag daarop. Daarom kan voor deze perioden aan het plangebied dan ook een hoge archeologische verwachting worden toegekend.

3.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek wordt geadviseerd voorafgaande aan de geplande bodemingrepen die dieper reiken dan de huidige bouwvoor een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (IVO-B) uit te voeren. Dit vervolgonderzoek kan gefaseerd opgezet worden:

- De eerste fase van dit vervolgonderzoek bestaat uit een verkennend booronderzoek. Het doel van dit veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van de bodem in het plangebied. Voor dit doel dienen verspreid over het plangebied op die locaties waar bodemingrepen zullen plaatsvinden boringen uitgevoerd moeten worden. Indien blijkt dat de bodem in het gehele plangebied diepgaand is verstoord (d.w.z. tot in het veen) zal geen verder onderzoek nodig zijn. Indien blijkt dat de bodem in (delen van) het plangebied gaaf is, dient aanvullend, karterend booronderzoek gericht op het opsporen van vindplaatsen uitgevoerd te worden. Tevens wordt geadviseerd om in deze fase om daar waar mogelijk een oppervlaktekartering uit te voeren gelijktijdig met het booronderzoek. Te denken valt aan geschoonde slootkanten en geploegde of niet dicht begroeide gebiedsdelen.
- In het zuidoosten van het plangebied, daar waar het terrein van hoge archeologische waarde in het plangebied ligt, dienen extra boringen gezet te worden. Doel hiervan is vast te stellen of hier sprake is van een vindplaats en zo ja wat de aard, omvang, diepteligging en datering is.
- In de tweede fase van het vervolgonderzoek wordt vervolgens gericht gezocht in de gebiedsdelen met een intacte bodem naar mogelijk aanwezige archeologische nederzettingen. Hierbij wordt het boorgrid verdicht. Indien in de boringen in deze fase geen indicatoren aangetroffen worden voor de aanwezigheid van archeologische nederzettingen, eindigt het onderzoek. Indien er een of meerdere archeologische vindplaatsen aangetroffen worden zal aanvullend, waarderend onderzoek nodig zijn. Dit waarderend onderzoek kan uitgevoerd worden in de vorm van booronderzoek of gravend onderzoek d.m.w. proefsleuven. Voor het uitvoeren van proefsleuven dient een goedgekeurd Programma van Eisen als grondslag.

Aangezien binnen het plangebied veelal ophoging plaatsvindt, zal slechts een deel van het plangebied onderzocht moeten worden. De exacte vorm en omvang van een eventueel noodzakelijk vervolgonderzoek door middel van boringen kan pas worden vastgesteld nadat het definitieve ontwerp en de te nemen ingrepen bekend zijn. Geadviseerd wordt om in dat stadium een gericht Plan van Aanpak op te stellen voor het opzet en uitvoering van het vervolgonderzoek.

Met betrekking tot de resultaten van dit bureauonderzoek en de gegeven aanbeveling wordt geadviseerd contact op te nemen met de bevoegde overheid.

4 Literatuur en bronnen

Literatuur

Alders, G.P., 2006. *Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied Wormer en Jisperveld, Baggerblok 2 te Wormer, Gemeente Wormerland*. SCENH-rapport 57.

De Cock, J.K., 1965. *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*. Groningen.

Van Heeringen, R.M., 2005. Op zompig veen en stuivend zand. Nederzettingen in West-Nederland. In: L.P. Louwe Kooijmans, P.W. van den Broeke, H. Fokkens en A. van Gijn, 2005. *Nederland in de Prehistorie*. Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 581-595.

Kleij, P./F. van de Poll, 2006. *Cultuurhistorische Waardenkaart Zaanstad 2006*.

Komen, H., 2001. *Droge voeten op vrije grond. De geschiedenis van West-Friesland in vogelvlucht*. Heerhugowaard.

Lanting, J.N./J. van der Plicht, 1996. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, I: Laat-Paleolithicum. In: *Palaeohistoria* 37/38 (1995-1996), 71-125.

Lanting, J.N./J. van der Plicht, 2000. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, II: Mesolithicum. In: *Palaeohistoria* 39/40 (1997-1998), 99-162.

Lanting, J.N./J. van der Plicht, 2002. De C14-chronologie van de Nederlandse Pre- en Protohistorie, III: Neolithicum. In: *Palaeohistoria* 41/42 (1999-2000), 1-110.

Nota Cultuurhistorische Regioprofielen 2004-2007. Provincie Noord-Holland, Haarlem 2004.

Rosing, H., 1995. *Bodemkaart van Nederland*, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 9W, 14W, 14O, 15W en 19W. DLO-Staring Centrum, Wageningen.

Stobbe, J., 2005, De monumentale dijk in politiek en militair-strategisch perspectief, In: *De Westfriese Omringdijk. Geschiedenis van een monument*. Abcoude, 73-98.

Stolp, J.J., 2000. Eindelijk beschaving. In: Matser, J., 2000. *Grondsporen. Veertig jaar archeologisch onderzoek in de Zaanstreek 1960 - 2000*, 48 - 75.

Weerts, H.J.T., 2003. *Beschrijving Lithostratigrafische eenheid, Formatie van Naaldwijk*.

Westerhoff, W.E./E.F.J. de Mulder/W. de Gans, 1987. *Toelichting bij de geologische kaart van Nederland*, 1:50.000, Blad Alkmaar West (19W) en Blad Alkmaar Oost (19O), Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

Zeiler, F.D., 1998a. 'Kort overzicht van de bewoningsgeschiedenis van de Zaanstreek', In: *De dubbele bodem. Verkenningen op en onder het maaiveld van de Zaanstreek*. Zaandam/Wormer, pag. 7-14.

Zeiler, F.D., 1998b. 'De vroegste bewoning van Wormer. Een poging tot reconstructie', in: *De dubbele bodem. Verkenningen op en onder het maaiveld van de Zaanstreek*. Zaandam/Wormer, pag. 37-44.

Bronnen

Archeologisch informatiesysteem Archis2, Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), Amersfoort.

Bodemkaart 19 West, Alkmaar.

De Cultuurhistorische waardenkaart Noord-Holland
Internetsite <http://chw.noord-holland.nl/> - augustus 2007.

De Woonomgeving
Internetsite <http://www.dewoonomgeving.nl> – augustus 2007.

Gemeente Wormerland
Internetsite <http://www.wormerland.nl> – augustus 2007.

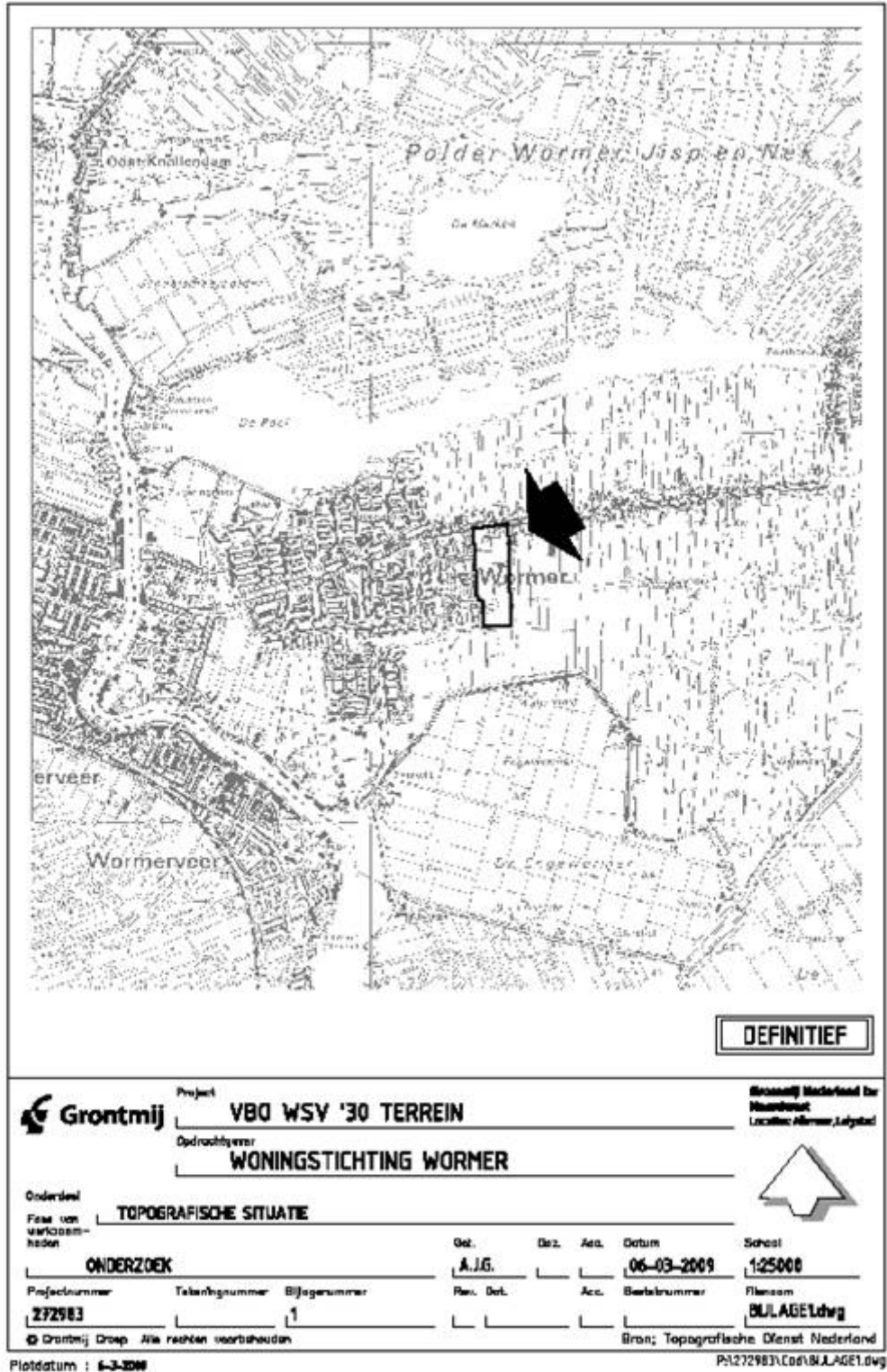
KICH - KennisInfrastructuurCultuurHistorie
Internetsite <http://www.kich.nl> – augustus 2007.

Meetnetlandschap
Internetsite <http://www.meetnetlandschap.nl> – augustus 2007.

Gebruikte afkortingen

AMK	Archeologische MonumentenKaart
AMZ	Archeologische MonumentenZorg
CHW-NH	CultuurHistorische Waardenkaart Noord-Holland
CMA	Centraal Monumenten Archief
GHG	Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
GLG	Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
Gwt	Grondwatertrap
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO-B	Inventariserend VeldOnderzoek-Boringen
KICH	KennisInfrastructuurCultuurHistorie
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
WRO	Wet Ruimtelijke Ordening

Bijlage 1
Ligging plangebied

DEFINITIEF

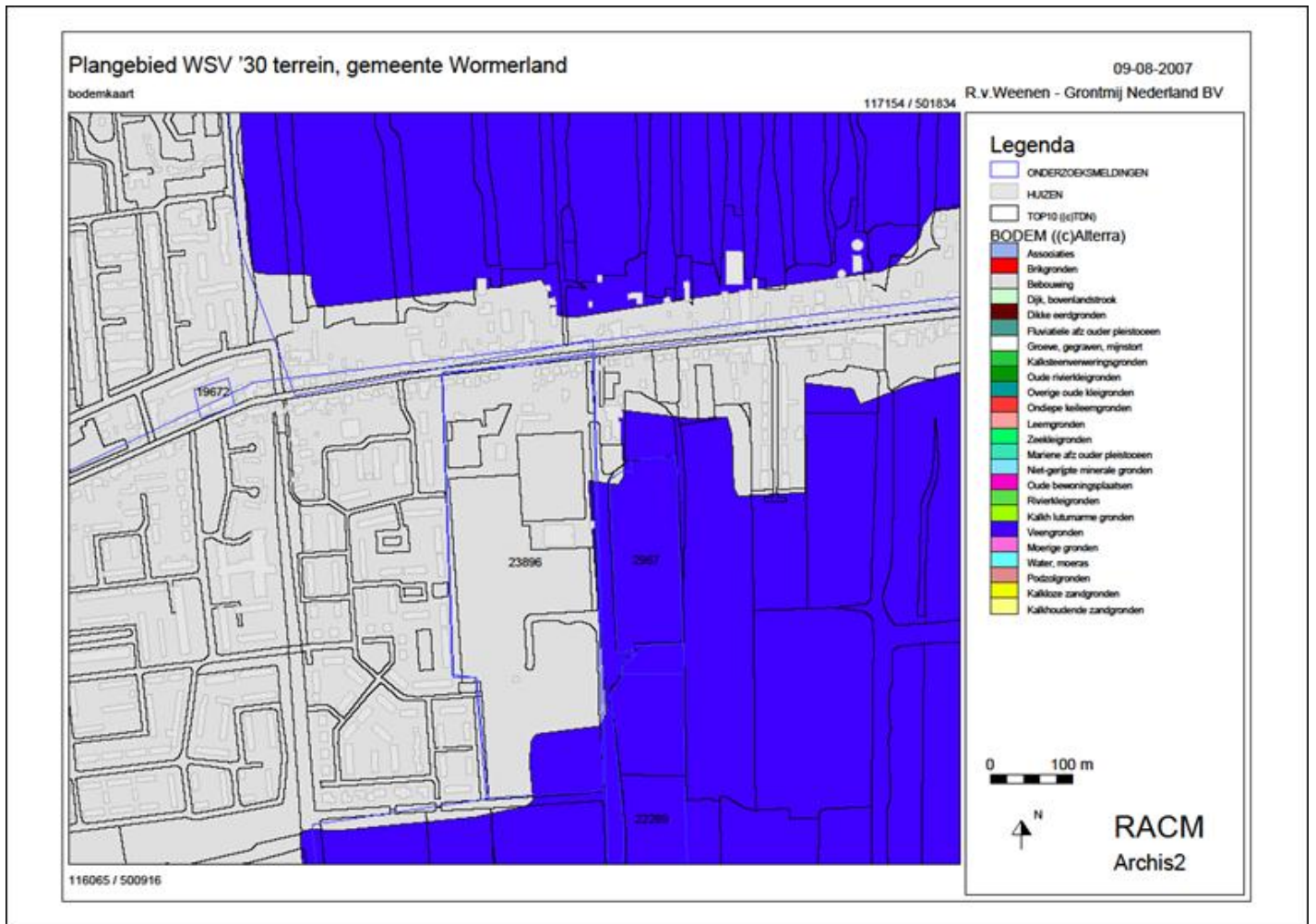
	Project	VBO WSV '30 TERREIN				Staatelijk Meetwettelijk Deel
	Opdrachtgever	WONINGSTICHTING WORMER				Locatie: Almere, Lelystad
Onderdeel	TOPOGRAFISCHE SITUATIE					
Fase van verloopstadien	ONDERZOEK					
Projectnummer	Tekeningnummer	Bijlagennummer	Get.	Doz.	Acc.	Datum
272983		1	A.J.G.			06-03-2009
			Rev. Det.	Acc.	Beleidsnummer	Schaal
						1:25000
© Grontmij Group. Alle rechten voorbehouden.						Bron: Topografische Dienst Nederland

Plotdatum : 6-3-2009

P:\272983\Code\B.L.A.GE1.dwg

Bijlage 2

Bodemkaart

Bijlage 3

Archeologische basiskaart (ABK)

Bijlage 4
Plangebied rond 1900

